

Nejvyšší soud

Rozsudek Nejvyššího soudu ČR sp. zn. 33 Cdo 1553/2022

Datum rozhodnutí: 19. ledna 2023

Závěr: *Nevyhnutelné a mimořádné okolnosti zakládající právo zákazníka na odstoupení od smlouvy o zájezdu se vážou na dobu, kdy se má zájezd podle smlouvy uskutečnit. Právo odstoupit od smlouvy o zájezdu tak vznikne zákazníkovi v okamžiku, kdy lze se značnou mírou pravděpodobnosti uzavřít, že mimořádné okolnosti budou trvat a významnou měrou ovlivní poskytnutí sjednaných služeb či přepravu osob do místa určení cesty nebo pobytu. Vzhledem k různorodosti možných mimořádných okolností nelze bez zohlednění každého jednotlivého případu určit, kdy nastal před zahájením zájezdu takový okamžik, tj. jedná-li se o lhůtu týdenní, kratší nebo delší; tuto dobu je nutno posuzovat ad hoc. Nelze připustit, aby zákazník mohl od smlouvy o zájezdu odstoupit bez odstupného ve chvíli, kdy dosud není zřejmé, zda aktuálně nastalé mimořádné okolnosti jsou reálně s to zájezd ve sjednaném termínu ohrozit.*

Obsah: Spor byl veden o zaplacení částky, která představovala zálohu na cenu zájezdu. Žalobci se domáhali zaplacení této částky po žalované cestovní kanceláři poté, kdy odstoupili od smlouvy o zájezdu s odůvodněním, že jak Česká republika, tak Turecko jako cílová destinace jsou ve stavu pandemie covidu a nelze odhadnout, jak dlouho bude tento stav trvat. Žalovaná uplatnila nárok na odstupné ve výši 30 % z ceny zájezdu a žádala zaplatit částku převyšující zaplacenou zálohu. Soudy nižších stupňů žalobu zamítly. Odvolací soud zdůraznil, že vznik práva odstoupit od smlouvy o zájezdu před jeho zahájením bez povinnosti zaplatit pořadateli odstupné podle § 2535 občanského zákoníku se na rozdíl od § 2533 občanského zákoníku váže k okamžiku, kdy lze odhadnout se značnou mírou pravděpodobnosti, že mimořádné okolnosti budou trvat a významně ovlivní zájezd nebo dopravu do místa jeho konání. Subjektivně pocíťovaná obava zákazníka z pandemie nemoci nebo jeho neochota plnit další sjednané

finanční závazky nemohou být důvody pro odstoupení od smlouvy bez zaplacení odstupného. V dovolání žalobci zpochybnili řešení otázky „lhůty“ pro odstoupení zákazníka od smlouvy o zájezdu před jeho zahájením, resp. otázky, ke kterému okamžiku musí být splněny předpoklady pro odstoupení od smlouvy bez povinnosti hradit pořadateli odstupné dle § 2535 občanského zákoníku. V dané věci bylo vyloučeno uskutečnění zájezdu již v březnu 2020 a bylo reálně předpokládat, že tato situace bude trvat i v době sjednaného termínu (červenec 2020). Nejvyšší soud shledal dovolání přípustným, avšak nikoliv důvodným. Podle § 2533 občanského zákoníku může zákazník před zahájením zájezdu od smlouvy odstoupit vždy, avšak pořadatel jen tehdy, byl-li zájezd zrušen, anebo porušil-li zákazník svou povinnost. Je-li ujednáno odstupné, musí být jeho výše přiměřená. Přiměřenost odstupného se odvíjí od doby mezi okamžikem odstoupení od smlouvy a okamžikem zahájení zájezdu s ohledem na očekávané úspory nákladů a na příjmy z náhradního využití služeb cestovního ruchu. Není-li ujednáno odstupné, odpovídá jeho výše ceně zájezdu snížené o úspory nákladů a o příjmy z náhradního využití služeb cestovního ruchu. Podle § 2535 občanského zákoníku má zákazník právo odstoupit od smlouvy před zahájením zájezdu bez zaplacení odstupného, jestliže v místě určení cesty nebo pobytu nebo jeho bezprostředním okolí nastaly nevyhnutelné a mimořádné okolnosti, které mají významný dopad na poskytování zájezdu nebo na přepravu osob do místa určení cesty nebo pobytu. V takovém případě má zákazník právo na vrácení veškerých uhrazených plateb za zájezd, nemá však právo na náhradu škody. Podle skutkových zjištění byla v březnu 2020 Evropa a celý svět stále na začátku pandemie a jednotlivé státy zavedly různá počáteční opatření a výluky. V České republice i v Turecku byla v březnu 2020 vyhlášena omezení, která v té chvíli cestování znemožňovala, ale nebylo jisté, zda budou trvat i v červenci 2020. Žádné z mimořádných opatření účinných v České republice – nouzový stav, zákaz vycestování – nebylo zavedeno s časovým dosahem do července 2020. Nouzový stav byl vyhlášen na dobu

třiceti dnů od 12. 3. 2020. Nevyhnutelné a mimořádné okolnosti, které zakládají právo zákazníka na odstoupení od smlouvy o zájezdu, musí v místě určení cesty nebo pobytu nebo jeho bezprostředním okolí nastat před zahájením zájezdu a současně musí splňovat podmínku významného dopadu na poskytování zájezdu nebo na přepravu osob do místa určení cesty nebo pobytu. Důvodová zpráva k citovaným ustanovením výslovně uvádí, že mimořádnými okolnostmi jsou například „válečný konflikt, jiné závažné bezpečnostní problémy jako terorismus, významná rizika pro lidské zdraví, například výskyt ohniska závažného onemocnění v cestovní destinaci, nebo přírodní katastrofy, jako například záplavy, zemětřesení či povětrnostní podmínky, jež znemožňují bezpečně se dopravit do místa určení, jak bylo dohodnuto ve smlouvě o zájezdu“. Celosvětové rozšíření nemoci známé pod označením covid-19 je bezesporu případem mimořádné okolnosti, na niž § 2535 občanského zákoníku mimo jiné cílí. Spornou otázkou však zůstává, k jakému okamžiku musí být tyto mimořádné okolnosti dány, aby zákazníkovi vzniklo právo odstoupit od smlouvy o zájezdu bez povinnosti platit odstupné. Gramatický a logický výklad § 2535 občanského zákoníku, zejména dikce „které mají významný dopad na poskytování zájezdu nebo na přepravu osob do místa určení cesty nebo pobytu“, vede k závěru, že nevyhnutelné a mimořádné okolnosti se vážou na dobu, kdy se má zájezd podle smlouvy uskutečnit. Právo odstoupit od smlouvy o zájezdu tak vznikne zákazníkovi v okamžiku, kdy lze se značnou mírou pravděpodobnosti uzavřít, že mimořádné okolnosti budou trvat a významnou měrou ovlivní poskytnutí sjednaných služeb či přepravu osob do místa určení cesty nebo pobytu. Vzhledem k různorodosti možných mimořádných okolností nelze bez zohlednění každého jednotlivého případu určit, kdy nastal před zahájením zájezdu takový okamžik, tj. jedná-li se o lhůtu týdenní, kratší nebo delší; tuto dobu je nutno posuzovat ad hoc. Nelze však připustit, aby zákazník mohl od smlouvy o zájezdu odstoupit bez odstupného ve chvíli, kdy dosud není zřejmé, zda aktuálně nastalé mimořádné okolnosti jsou reálně s to zájezd ve sjednaném termínu ohrozit. Uvedený výklad zákazníka jako spotřebitele nepoškozuje, neboť jím není znemožněno odstoupit od smlouvy podle § 2535 občanského zákoníku, pouze tuto možnost odsouvá na dobu, kdy je více než zřejmé, že zájezd uskutečněn být nemůže.

Relevantní ustanovení: Ust. § 2533 a § 2535 občanského zákoníku.

Rozsudek Nejvyššího soudu ČR sp. zn. 22 Cdo 3831/2022

Datum rozhodnutí: 26. ledna 2023

Závěr: *Věci tvořící obvyklé vybavení rodinné domácnosti jsou součástí společného jmění manželů. Smysl a účel úpravy institutu obvyklého vybavení rodinné domácnosti nevyžaduje, resp. smysl a účel úpravy společného jmění manželů vylučuje, aby se oproti dikci § 3038 občanského zákoníku věci nestaly součástí společného jmění manželů jen proto, že současně tvoří obvyklé vybavení rodinné domácnosti, resp. aby věci nabyté před 1. 1. 2014 tvořící součást společného jmění manželů přestaly být jeho součástí jenom proto, že současně tvoří obvyklé vybavení rodinné domácnosti.*

Obsah: Spor byl veden o vypořádání společného jmění manželů. Spornou otázkou se stalo vypořádání věcí tvořících obvyklé vybavení domácnosti. Žalovaná namítala, že tyto věci nelze vypořádat. Soud prvního stupně nicméně tyto věci vypořádal s odkazem mj. na komentářovou literaturu. Ustanovení § 3038 občanského zákoníku („*Věci náležející k obvyklému vybavení rodinné domácnosti přestávají být dnem nabytí účinnosti tohoto zákona součástí společného jmění.*“) označil za nepoužitelné, resp. vedoucí k závěru, který zákonodárce nezamýšlel. Odvolací soud tyto závěry potvrdil. V podaném dovolání žalovaná předložila Nejvyššímu soudu otázku, zda lze v řízení o vypořádání SJM činit předmětem vypořádání věci náležející k obvyklému vybavení rodinné domácnosti. K výkladu § 3038 občanského zákoníku důvodová zpráva mlčí a není tak známo, co zákonodárce k přijetí této úpravy vedlo a ve kterých případech se má dané ustanovení aplikovat. Žalovaná poukázala na to, že úmyslem zákonodárce bylo věci obvyklého vybavení vyloučit ze SJM, a to především s ohledem na jejich využití a plnění funkce uspokojování základních potřeb členů rodinné domácnosti. Argumentovala, že uspokojování nezbytných životních potřeb rodiny reflektuje § 698 odst. 2 občanského zákoníku. Uvedl-li odvolací soud v odůvodnění napadeného rozhodnutí, že poukaz žalované na § 3038 občanského zákoníku je nepřipadný a v tomto případě nepoužitelným ustanovením, aniž by dále své úvahy o vyloučení jeho aplikace blíže rozvedl, pak se žalovaná tázala, v kterých případech lze citované ustanovení aplikovat. Žalovaná oponovala názoru části odborné právní veřejnosti, že se jedná o legislativní chybu, a proto se v praxi nebude aplikovat. Nelze připustit ignoraci zákonného ustanovení jen proto, že by jeho aplikace mohla v praxi způsobovat

komplikace. Dovolací soud dovolání k řešení této otázky připustil. Podle § 3038 občanského zákoníku věci náležející k obvyklému vybavení rodinné domácnosti přestávají být dnem nabytí účinnosti tohoto zákona součástí společného jmění. Podle § 698 odst. 1 občanského zákoníku obvyklé vybavení rodinné domácnosti tvoří soubor movitých věcí, které slouží běžně nezbytným životním potřebám rodiny a jejích členů; přitom není rozhodné, zda jednotlivé věci náleží oběma manželům nebo jen jednomu z nich. K nakládání s věcí, která je součástí obvyklého vybavení rodinné domácnosti, potřebuje manžel souhlas druhého manžela; to neplatí, jedná-li se o věc zanedbatelné hodnoty. Manžel se může dovolat neplatnosti právního jednání, jímž druhý manžel s věcí, která je součástí obvyklého vybavení rodinné domácnosti, naložil bez jeho souhlasu. Podle § 709 odst. 1 občanského zákoníku součástí společného jmění je to, čeho nabytí jeden z manželů nebo čeho nabyli oba manželé společně za trvání manželství, s výjimkou toho, co a) slouží osobní potřebě jednoho z manželů, b) nabytí darem, děděním nebo odkazem jen jeden z manželů, ledaže dárce při darování nebo zůstavitel v pořízení pro případ smrti projevil jiný úmysl, c) nabytí jeden z manželů jako náhradu nemajetkové újmy na svých přirozených právech, d) nabytí jeden z manželů právním jednáním vztahujícím se k jeho výlučnému vlastnictví, e) nabytí jeden z manželů náhradou za poškození, zničení nebo ztrátu svého výhradního majetku. Pro posouzení dané věci je podstatné posouzení, zda věci, které byly součástí společného jmění manželů a tvořily obvyklé vybavení rodinné domácnosti, jsou i po nabytí účinnosti zákona č. 89/2012 Sb. stále součástí společného jmění manželů či nikoliv. Řešení této otázky je podstatné z hlediska formulace přechodného ustanovení § 3038 občanského zákoníku. Zpracovatelé návrhu věcného záměru kodifikace soukromého práva K. Eliáš a M. Zuklínová již při formulaci principů a východisek nového kodexu soukromého práva vysvětlili, že obvyklé vybavení domácnosti bude pojata jako zvláštní majetkový soubor hmotných předmětů sloužících účelu vyplývajícím ze samotného pojmu. Vlastnictví jednotlivých předmětů nebude rozhodné: mohou být součástí společného jmění, pokud bude existovat, anebo ve vlastnictví manžela či obou manželů, pokud společné jmění existovat nebude nebo pokud jsou tyto předměty z něj z toho či onoho důvodu vyloučeny. Vzhledem ke svému účelovému určení bude obvyklé vybavení podrobeno

zvláštnímu ochrannému režimu – omezení dispozic. Institut obvyklého vybavení rodinné domácnosti je upraven v § 698 a § 699 občanského zákoníku. Základní smysl této úpravy spočívá v tom, že k dispozici s tímto obvyklým vybavením rodinné domácnosti se zásadně vyžaduje souhlas druhého manžela (§ 698 odst. 2 občanského zákoníku), a to bez ohledu na to, zda věci tvořící obvyklé vybavení patří jednomu z manželů nebo oběma z nich. Vychází se totiž z toho, že představují významnou ekonomickou základnu rodiny, a ochrana rodiny se zřetelem k § 3 odst. 2 písm. b) občanského zákoníku ospravedlňuje takové omezení i v případě, že věc je ve výlučném vlastnictví jen jednoho manžela. Jinak řečeno, zařazení věci k obvyklému vybavení rodinné domácnosti je nezávislé na tom, zda je věc ve výlučném vlastnictví některého z manželů nebo ve společném vlastnictví obou; je tak zcela nezávislé i na případné přínaležitosti ke společnému jmění manželů. Možný společný vlastnický režim k těmto věcem ostatně vyplývá přímo z definičního pojetí obvyklého vybavení rodinné domácnosti v režimu § 698 odst. 1 občanského zákoníku. Smyslem právní úpravy tak je oddělit nakládání s předměty, které tvoří obvyklé vybavení rodinné domácnosti, od nakládání s ostatním majetkem, a tak zvýšeným způsobem ochraňovat existenci rodinné domácnosti a uspokojování jejích potřeb. Za tímto účelem je jasně stanoveno, že úprava obvyklého vybavení rodinné domácnosti nemůže být dotčena ani smlouvou manželů o manželském majetkovém režimu (§ 718 odst. 3 občanského zákoníku), ani rozhodnutím soudu o zrušení či zúžení stávajícího rozsahu společného jmění manželů (§ 727 odst. 1 občanského zákoníku). Na rozdíl od výše uvedeného však má podle § 3038 občanského zákoníku platit, že věci náležející k obvyklému vybavení rodinné domácnosti přestávají být dnem nabytí účinnosti občanského zákoníku součástí společného jmění. Takový závěr by dával smysl, jestliže by posouzení věci jako součásti obvyklého vybavení rodinné domácnosti bylo v rozporu s jeho povahou jako součásti SJM; z výše uvedeného však vyplývá, že tomu tak není. Komentářová literatura v této souvislosti zdůrazňuje, že pouze za tohoto předpokladu dává § 3038 občanského zákoníku rozumný smysl, nicméně přesto nelze dospět k závěru, že věci tvořící obvyklé vybavení rodinné domácnosti nemohou být součástí společného jmění. Pro vyloučení věcí tvořících obvyklé vybavení rodinné domácnosti z režimu SJM nelze vznést žádný rozumný

argument. Je sice skutečností, že § 698 a § 699 občanského zákoníku představují zvláštní pravidla správy, která se jako *lex specialis* prosadí vůči § 713 a násl. občanského zákoníku, ale neexistuje žádný rozumný důvod, proč by se neměla uplatnit obecná pravidla pro vypořádání ve smyslu § 736 a násl. občanského zákoníku. Naopak v tom, že tyto věci představují základní majetkovou základnu běžného chodu rodiny, lze spatřovat důvod, že tím spíše mají být podrobeny režimu společného jmění.

Relevantní ustanovení: Ust. § 698 odst. 1 a § 3038 občanského zákoníku.

Rozsudek Nejvyššího soudu ČR sp. zn. 33 Cdo 1436/2022

Datum rozhodnutí: 25. ledna 2023

Závěr: *Porušením povinnosti advokáta a úmyslným zatajením této skutečnosti před klientem lze způsobit i nemajetkovou újmu. Nepřichází-li v úvahu podle jiných zvláštních zákonných ustanovení náhrada nemajetkové újmy na jiných než přirozených osobnostních právech, zakládá poškozenému právo na její náhradu § 2971 občanského zákoníku za splnění tam uvedených podmínek. Ten, kdo porušil důležitou právní povinnost, čímž u jiné osoby vyvolal dlouhodobý stres a pocity frustrace a osobního neštěstí, odpovídá za nemajetkovou újmu, která tím osobě vznikla.*

Obsah: Spor byl veden o náhradu nemajetkové újmy, které se žalobce domáhal po žalovaném advokátovi. Újmu měl žalovaný způsobit v důsledku nesprávně podané ústavní stížnosti za žalobce, která nesplňovala náležitosti požadované zákonem č. 182/1993 Sb., o Ústavním soudu. Žalobce spatřoval pochybení žalovaného v tom, že mu nedoručil rozhodnutí Ústavního soudu, neinformoval jej o stavu věci a neodstranil vady ústavní stížnosti, čímž mu odňal možnost podat stížnost k Evropskému soudu pro lidská práva (ESLP), kde by mohl být se svou věcí úspěšný. Oba nižší soudy žalobu zamítly. Ačkoliv odvolací soud žalobce vyzval, aby doplnil svá žalobní tvrzení ohledně příčinné souvislosti mezi porušením povinnosti žalovaného při výkonu advokacie a tvrzenou nemajetkovou újmu, konkrétně že by při správném postupu žalovaného jako advokáta mohl být úspěšný v řízení před Ústavním soudem a ESLP, žalobce i přes poučení o tom, že odvolací soud bude hlavní pozornost věnovat tomu, zda mohl být před těmito orgány úspěšný v případě, že by jej žalovaný včas

informoval o stavu řízení, respektive kdyby podal bezvadnou ústavní stížnost, žádná nová žalobní tvrzení neuvedl. Na základě takto zjištěného skutkového stavu dospěl odvolací soud k závěru, že ani v případě, že by žalobce byl o řízení u Ústavního soudu žalovaným řádně informován a žalovaný za něj podal perfektní ústavní stížnost, tak nemohl být u Ústavního soudu ani u ESLP úspěšný. Tento právní závěr učinil odvolací soud na podkladě toho, že nedoručení rozhodnutí Ústavního soudu žalobci včas a neinformování o stavu věci žalovaným včetně neodstranění vad ústavní stížnosti nebylo v příčinné souvislosti se vznikem tvrzené újmy, ke kterému odvolací soud dospěl poté, co vyřešil předběžnou otázku (zda při řádném postupu žalovaného v soudním řízení, v němž klient zastupoval, by byl klient ve sporu úspěšný) s výsledkem, že ani v případě řádného postupu advokáta by se nedomohl u Ústavního soudu a ESLP příznivějšího rozhodnutí v jeho trestní věci. V podaném dovolání se žalobce dovolával řešení dosud Nejvyšším soudem neřešené otázky, a to (i) zda lze připustit, že neprofesionálním jednáním advokáta a následně jeho vědomým a úmyslným „maskováním“ tohoto pochybení po dlouhou dobu před klientem může klientovi z takového nečestného a neprofesionálního jednání advokáta vzniknout nemajetková újma (psychické strádání, zklamání, duševní útrapy jako následek chybného jednání advokáta), kterou lze uplatnit jako samostatný nárok před soudem, a (ii) zda je správné, aby soud úspěšnost/oprávněnost takového nároku na náhradu nemajetkové újmy vázal důsledně na odhadovanou úspěšnost či neúspěšnost (advokátem promarněné) ústavní stížnosti a aby mezi pochybením advokáta v rámci výkonu advokacie a vznikem nemajetkové újmy na straně poškozeného klienta (zklamání, psychické strádání, duševní útrapy z vadného a mravně a eticky zavrženíhodného jednání advokáta) neshledával soud příčinnou souvislost. Nejvyšší soud dovolání vyhověl. Zamítavé rozhodnutí odvolacího soudu vychází ze závěru, že pochybení žalovaného spočívající v tom, že nedoručil žalobci včas rozhodnutí Ústavního soudu a neinformoval jej o stavu věci a že neodstranil vadu ústavní stížnosti, nebylo v příčinné souvislosti se vznikem tvrzené újmy, jelikož žalobce nemohl být v řízení u Ústavního soudu úspěšný, ani kdyby ústavní stížnost byla perfektní, a nebyl by úspěšný rovněž v řízení u ESLP v situaci, kdyby ústavní stížnost byla meritorně projednána a pokud by byl včas informován

o výsledku řízení u Ústavního soudu. Podle § 16 odst. 1 zákona č. 85/1996 Sb., o advokacii, je advokát povinen chránit a prosazovat práva a oprávněné zájmy klienta a řídit se jeho pokyny. Pokyny klienta však není vázán, jsou-li v rozporu s právním nebo stavovským předpisem; o tom je advokát povinen klienta přiměřeně poučit. Podle odst. 2 téhož ustanovení při výkonu advokacie je advokát povinen jednat čestně a svědomitě; je povinen využívat důsledně všechny zákonné prostředky a v jejich rámci uplatnit v zájmu klienta vše, co podle svého přesvědčení pokládá za prospěšné. Podle § 24 odst. 1 zákona o advokacii advokát odpovídá klientovi za újmu, kterou mu způsobil v souvislosti s výkonem advokacie. Podle § 2910 občanského zákoníku škůdce, který vlastním zaviněním poruší povinnost stanovenou zákonem a zasáhne tak do absolutního práva poškozeného, nahradí poškozenému, co tím způsobil. Povinnost k náhradě vznikne i škůdci, který zasáhne do jiného práva poškozeného zaviněným porušením zákonné povinnosti stanovené na ochranu takového práva. Podle § 2894 odst. 2 občanského zákoníku, nebyla-li povinnost odčinit jinému nemajetkovou újmu výslovně ujednána, postihuje škůdce, jen stanoví-li to zvlášť zákon. V takových případech se povinnost nahradit nemajetkovou újmu poskytnutím zadostiučinění posoudí obdobně podle ustanovení o povinnosti nahradit škodu. Podle § 2956 občanského zákoníku, vznikne-li škůdci povinnost odčinit člověku újmu na jeho přirozeném právu, chráněném ustanoveními první části tohoto zákona, nahradí škodu i nemajetkovou újmu, kterou tím způsobil; jako nemajetkovou újmu odčiní i způsobené duševní útrapy. Podle § 2971 občanského zákoníku, odůvodňují-li to zvláštní okolnosti, za nichž škůdce způsobil újmu protiprávním činem, zejména porušil-li z hrubé nedbalosti důležitou právní povinnost, anebo způsobil-li újmu úmyslně z touhy ničit, ublížit nebo z jiné pohnutky zvlášť zavrženíhodné, nahradí škůdce též nemajetkovou újmu každému, kdo způsobenou újmu důvodně pocítuje jako osobní neštěstí, které nelze jinak odčinit. Samotné porušení povinnosti žalovaného jako advokáta mohlo žalobci způsobit nemajetkovou újmu a bez významu je v této souvislosti zjišťování toho, zda by žalobce byl v řízení úspěšný, když takové zjišťování má přímou souvislost s újmou majetkovou (škodou), nikoliv nemajetkovou. Nesprávný je tedy názor odvolacího soudu, že pro rozhodnutí v dané věci je zásadní, zda v případě řádného výkonu advokacie žalovaným by žalobce jako jeho

klient byl v soudním řízení v dané věci úspěšný; rozhodnutí odvolacího soudu proto spočívá na nesprávném, respektive nedostatečném právním posouzení.

Související judikatura: Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 17. 8. 2022, sp. zn. 25 Cdo 1907/2021.

Relevantní ustanovení: Ust. § 16 zákona č. 85/1996 Sb., o advokacii, § 2910, § 2894, § 2956 a § 2971 občanského zákoníku.

Ústavní soud

.....

Nález Ústavního soudu České republiky I. ÚS 3522/21

Datum rozhodnutí: 30. března 2023

Závěr: *Je povinností obecných soudů zvážit svěření nezletilého do (asymetrické) střídavé péče obou rodičů.*

Obsah: Řízení před obecnými soudy bylo vedeno o úpravě poměrů nezletilé. Po ukončení soužití rodičů pečovala o nezletilou více než dva roky převážně matka, otec se s dcerou stýkal na základě domluvy. Na začátku roku 2020 se rodiče dohodli na střídavé péči o dceru s intervalem střídání po jednom týdnu. V listopadu 2020 otec navrhl u nalézacího soudu svěření nezletilé do střídavé péče obou rodičů; začal žít v L. se svojí novou partnerkou, se kterou se mu narodilo další dítě. Matka v květnu a červnu 2021 podala u nalézacího soudu návrhy na nahrazení souhlasu otce se změnou bydliště nezletilé a s jejím zápisem do místní základní školy. Matka se v létě 2021 vdala, se svým manželem čekali další dítě a měli v úmyslu spolu žít v místě nového bydliště. Nalézací soud svěřil nezletilou do péče stěžovatele, matce uložil platit měsíčně výživné a zamítl její návrhy na nahrazení souhlasu otce ve věcech pro nezletilou významných, na nichž se rodiče nejsou schopni dohodnout (změna bydliště a výuka v jiné základní škole). Nalézací soud dospěl k závěru, že nezletilá má ve svém stávajícím bydlišti rodinné a sociální vazby, chodí zde do školy a účastní se zde i mimoškolních aktivit. Byť mají oba rodiče vhodné výchovné předpoklady a zázemí, je podle nalézacího soudu třeba nezletilou ponechat v místě dosavadního bydliště, což doporučil i kolizní opatrovník. Vzhledem ke vzdálenosti bydlišť obou rodičů (cesta 220 km trvá autem přes tři hodiny) nepřipadala podle nalézacího soudu střídavá

péče v úvahu. Odvolací soud rozsudek nalézacího soudu změnil; učinil tak téměř po čtrnácti měsících od jeho vydání. Nezletilou svěřil do péče matky, otci uložil povinnost platit měsíčně výživné, upravil styk otce s dcerou v rozsahu každý lichý týden v roce od čtvrtku do neděle, dále určil místo bydliště nezletilé v novém bydlišti matky místo plnění její školní docházky tamtéž. Odvolací soud se ztotožnil se závěrem znalce (ustanoveného v odvolacím řízení) o nevhodnosti střídavé péče pro nezletilou. Oba rodiče podle odvolacího soudu mohou o dceru dobře pečovat, zajišťují vhodné podmínky a není důvodu, který by jednoho z nich znevýhodňoval. Byť je podle odvolacího soudu zřejmé, že matka svým přestěhováním situaci nezletilé podstatným způsobem zkomplikovala, její jednání ji nemůže vyloučit z možnosti případné výhradní péče o nezletilou. Odvolací soud rozhodl o svěřeni nezletilé do péče matky, neboť ze znaleckého posudku vyplývá, že při omezeném kontaktu s matkou nezletilá citově strádá a má k matce aktuálně silnější citovou vazbu. Byť má nezletilá otce velmi ráda, chce s ním trávit čas a jejich vzájemný vztah je pro ni důležitý, má větší potřebu se svěřovat matce a vyhledávat ji pro utišení. Podle odvolacího soudu šlo o „mírnou preferenci matky, která se s věkem nezletilé může přirozeně měnit“. Ohledně úpravy styku odvolací soud dospěl k závěru, že jde o kompromisní řešení, které má za cíl zachovat co nejširší styk nezletilé s otcem. Nezletilá nebude v lichých týdnech v pátek ve škole a bude povinností rodičů s ní školní povinnosti v tomto dni plnit doma; vzhledem k výbornému prospěchu nezletilé a intelektuální úrovni rodičů lze podle odvolacího soudu předpokládat, že ji to při vzdělávání nepoškodí. Ústavní soud odložil vykonatelnost rozsudku odvolacího soudu, neboť dcera se po jeho právní moci přestěhovala do nové domácnosti matky. Otec v ústavní stížnosti namítal, že odvolací soud bezdůvodně upřednostnil právo matky na péči před zájmem nezletilé na péči otce. V nejlepším zájmu nezletilé je zůstat v původním bydlišti, kde se narodila, započala povinnou školní docházku a vybuodovala si zde pevnou síť sociálních kontaktů. Odvolací soud rozhodl o změně bydliště a školského zařízení v průběhu školního roku, což představuje pro nezletilou velkou zátěž. K péči otce nikdy nebyly vzneseny žádné výhrady a nezletilá sama nikdy neupřednostnila výlučnou péči matky. Matka svým svévolným přestěhováním podle otce zmařila možnost střídavé péče, která byla do léta roku 2021

realizována. Matka s argumenty otce nesouhlasila, poukazovala na jeho dosavadní počínání vůči nezletilé a jeho podíl na celé situaci. Ústavní soud stížnosti vyhověl. Při rozhodování ve věcech péče o děti je třeba vycházet z obecného principu, že práva obou rodičů na péči o dítě mají stejnou váhu a dítě má zároveň právo na péči obou rodičů rovnocenně. V obecné rovině platí, že ve všech rozhodnutích týkajících se dětí musí být nejlepší zájmy dětí zohledněny jako prvořadé. Z judikatury Ústavního soudu vyplývá několik základních kritérií, která musí obecné soudy při rozhodování o úpravě výchovných poměrů vzít v úvahu. Patří mezi ně: 1) existence pokrevního pouta mezi dítětem a osobou usilující o jeho svěřeni do péče; 2) míra zachování identity dítěte a jeho rodinných vazeb v případě jeho svěřeni do péče dané osoby; 3) schopnost osoby usilující o svěřeni dítěte do péče zajistit jeho bezproblémový vývoj a jiné potřeby; a 4) přání dítěte. Projevují-li oba rodiče skutečný a upřímný zájem pečovat o své dítě a naplňují-li všechna výše uvedená kritéria podobnou měrou, je třeba při rozhodování vycházet z ústavněprávního předpokladu rovnosti, podle kterého je v nejlepším zájmu dítěte, aby o něj pečovali oba rodiče. Proto je svěřeni dítěte do střídavé péče zásadně nevhodnější a odlišné řešení vyžaduje pečlivé odůvodnění, proč je v nejlepším zájmu dítěte jiná úprava vzájemných rodinných vztahů. Naplnění výše uvedených demonstrativních kritérií neznamená automatické svěřeni dítěte do střídavé péče. Soud však musí možnost střídavé péče vážně zohlednit jako jednu z rovnocenných forem péče, a nezvolí-li nakonec tuto formu, musí své rozhodnutí přesvědčivě odůvodnit individuálními skutkovými okolnostmi, které dostatečně osvětlí, proč by střídavá péče konkrétnímu dítěti nevyhovovala. Závěr o nevhodnosti střídavé péče nelze odůvodnit pouze obecnými odkazy na: útlý věk dítěte, stabilitu výchovného prostředí, absenci harmonické komunikace rodičů, běžnou pracovní vytíženost rodiče, potenciální zapojení blízkých osob jednoho z rodičů do péče o dítě, velkou vzdálenost bydlišť rodičů, celkovou náročnost modelu střídavé péče. Konkrétně závěr, že větší vzdálenost bydlišť rodičů není sama o sobě dostatečným důvodem pro paušální odmítnutí střídavé péče, přitom nepředstavuje žádný přelomový požadavek na kvalitu odůvodnění obecných soudů. Závěr, že cestování a stěhování (a tedy i střídavá péče) není v zájmu nezletilého, musí být odůvodněn přesvědčivě, což znamená, že v soudním řízení je

v odpovídajícím rozsahu provedeno dokazování a případně jsou doplněna skutková zjištění ohledně dopadů cestování a stěhování na vývoj nezletilého. Střídavá péče nemůže být automaticky vyloučena ani tehdy, žijí-li rodiče ve velké vzdálenosti od sebe, v důsledku čehož dítě navštěvuje dvě školská zařízení. Zvolí-li nicméně obecné soudy střídavou péči, musí dostatečně prokázat, že začlenění dítěte do dvou školních kolektivů je v jeho nejlepším zájmu, čemuž odpovídá povinnost zohledňovat psychickou odolnost konkrétního dítěte, které bude vystaveno střídání školního prostředí, rozdílným učebním nárokům a dále tomu, že se bude moci těšit jen omezeně z volnočasových aktivit. Ani případný závěr o nevhodnosti častého cestování mezi bydlišti rodičů ve dvou různých školách automaticky (bez dalšího) neznemožňuje svěřením dítěte do střídavé péče. Dospějí-li obecné soudy k závěru, že pravidelné cestování a navštěvování dvou škol v rovnoměrných intervalech by nebylo v nejlepším zájmu dítěte, mají možnost zvolit tzv. asymetrický typ střídavé péče, v rámci kterého není časový rozsah péče shodný (rovnocenný). Model nesouměrné střídavé péče soudům umožňuje zohlednit případné negativní dopady pravidelného dlouhého cestování a střídání různých školních kolektivů. V rámci tohoto modelu může být dítě kupříkladu v péči jednoho rodiče častěji ve všední dny a u druhého rodiče může trávit častěji prodloužené víkendy, s možností domácí školní přípravy v jeden den v týdnu, aniž by muselo být zatíženo

dvěma školními kolektivy. Jinými slovy, střídavá péče na dálku neznamena automatické navštěvování dvou rozdílných škol. Zásadní však je, že výše zmíněná logika posuzování vhodnosti zvolené úpravy péče o dítě v každém případě zůstává – obecné soudy musí v souladu s čl. 32 odst. 4 Listiny a čl. 3 odst. 1 Úmluvy o právech dítěte pečlivě odůvodnit, proč využití této modifikace střídavé péče nepřipadá v konkrétním případě nezletilého dítěte v úvahu. Uvedená kritéria rozhodnutí odvolacího soudu nenaplnilo. Odvolací soud nejen nevyjádřil ke kompatibilitě vzdělávání ve dvou různých školách, nýbrž seriózně nezhodnotil ani alternativu tzv. asymetrické střídavé péče, která by nezletilou nenutila střídat školní kolektivy za současného zachování principu co největší rovnoměrnosti péče obou rodičů. Úvaha o (ne)vhodnosti takové modifikované formy střídavé péče v rozhodnutí odvolacího soudu chybí.

Související judikatura: Nález Ústavního soudu sp. zn. III. ÚS 440/2000, nález Ústavního soudu sp. zn. I. ÚS 2482/13, nález sp. zn. IV. ÚS 1921/17, nález Ústavního soudu sp. zn. I. ÚS 1554/14, nález Ústavního soudu sp. zn. I. ÚS 3065/21.

Relevantní ustanovení: Čl. 32 odst. 4 Listiny základních práv a svobod, čl. 8 Úmluvy ochrany lidských práv a základních svobod, čl. 3 odst. 1 a čl. 7 odst. 1 Úmluvy o právech dítěte.

Zpracoval: Jan Tryzna